

İngilizce-Türkçe İstatistiksel Makine Çevirisinde Biçimbilim Kullanımı

Onur GÖRGÜN, Olcay Taner YILDIZ

Bilgisayar Mühendisliği Bölümü
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
İstanbul, TÜRKİYE

SIU 2012

Sunum Planı

- 1 İstatistiksel Makine Çevirisi
- 2 İlgili Çalışmalar
- 3 Uygulanan Modeller
- 4 Deneyler
- 5 Sonuçlar ve Tartışma

Giriş

- Kaynak dilde verilen cümlelerin hedef dildeki en olası karşılığının tespit edilmesi
- Paralel dermeceyi oluşturan kaynak-hedef dildeki cümleler arasında kelime, kelime grubu veya sözdizim ağacı hizalama.
- Hizalama sonuçları üzerinden istatistiksel bir çeviri modeli oluşturma ve çeviri olasılıklarının çıkarımı.
- Artı: Düşük seviyeli insan gücü gereksinimi (?).
- Eksi: Sözcük dizilimi sorunsalı!

İstatistiksel Makine Çevirisi

- Kaynak dilde verilen cümlelerin hedef dildeki en olası karşılığının tespit edilmesi.

$$p(e|f)$$

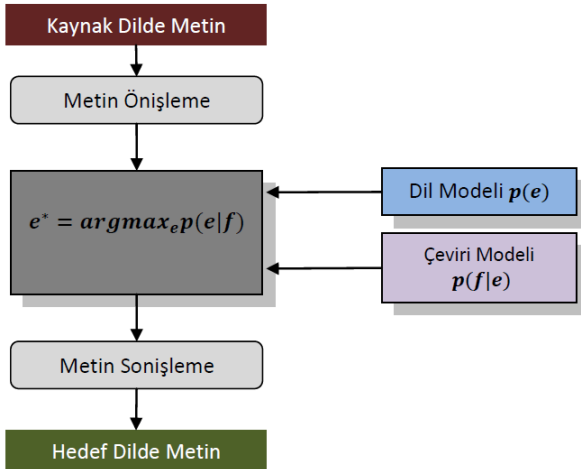
$$\hat{e} = \arg \max_e p(e|f)$$

$$p(e|f) = \frac{p(e)p(f|e)}{p(f)}$$

$$\hat{e} = \arg \max_e p(e)p(f|e)$$

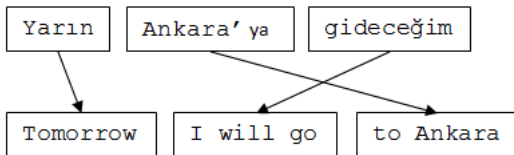

İstatistiksel Makine Çevirisi - Genel Görünüm

Kelime Grubu Tabanlı Model

- Kaynak cümle kelime gruplarına ayrılması.
- Her kelime grubunun hedef dildeki kelime grubu ile eşleştirilmesi.
- Kelime gruplarının sıralarının düzenlenmesi.

- Çeviri modeli her bir öğeyi ayrı bir kelime biçimi olarak kabul eder. → Veri seyrekliği problemi!

Çözüm: Biçimbilimsel Çözümleme

Dile Özgü Öğelerinin Sisteme Entegrasyonu

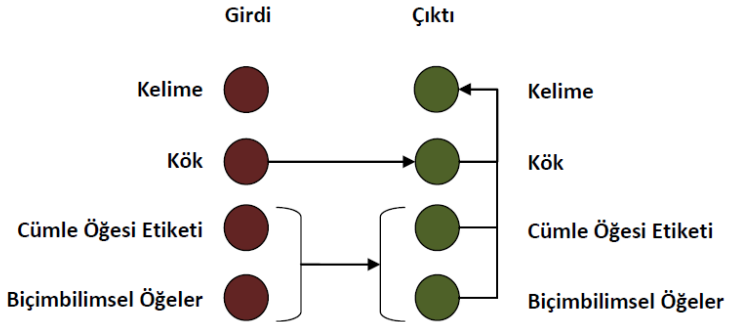

Figure : Faktörlü Çeviri Modeli. Kelime hizalama 3 sayfaya ayrılmıştır: kök eşleme, cümle ögesi eşleme ve biçimbilimsel öğelerin eşlenmesi

Dile Özgü Öğelerinin Sisteme Entegrasyonu

Soru:

Kaynak-Hedef dil ikilisi biçimbilimsel olarak farklılık gösteriyorsa?

Table : Türkçe-İngilizce çeviri örneği. Türkçe'ye ait ekler İngilizce kelime veya eklerle eşleşebilir. Tekli çubuklar ek, çiftli çubuklar ise kelime sınırlarını temsil etmektedir.

sonuç	+lAr	+sH	+nA		the	daya+HnHI	+yarak
conclusion	+s		of			basis	on

bir		ortaklık	+sH		oluş	+dHr	+HI	+yacak	+dHr
a		partnership			draw up	+ed		will	be

Dile Özgü Öğelerinin Sisteme Entegrasyonu

Soru:

Kaynak-Hedef dil ikilisi biçimbilimsel olarak farklılık gösteriyorsa?

Table : Türkçe-İngilizce çeviri örneği. Türkçe'ye ait ekler İngilizce kelime veya eklerle eşleşebilir. Tekli çubuklar ek, çiftli çubuklar ise kelime sınırlarını temsil etmektedir.

sonuç	+IAr	+sH	+nA		the	daya+HnHI	+yarak
conclusion	+s		of			basis	on

bir		ortaklık	+sH		oluş	+dHr	+HI	+yacak	+dHr
a		partnership			draw up	+ed		will	be

İlgili Çalışmalar

- Faktörlü model ve kelime grubu bazlı modelin birleşimi. (El-Kahlout, 2009)
- Değişik gösterimler kullanılarak bu gösterimlerin çeviri performansına olan katkısı tartışılmaktadır.
- Türkçe
 - Kök + Biçimbilim \rightarrow "bir+IA s+dlr+mA"
 - Kök | ek_1 | ek_2 ... \rightarrow "bir | +IA s | +dlr | +mA"
 - Kök | Biçimbilim \rightarrow "bir | +IA s+dlr+mA"
 - Seçimli Parçalı Model \rightarrow Bazı Türkçe ekler için İngilizce eşleme mümkün olmamaktadır. (örn: "+sH")
- İngilizce:
 - Cümlelerin öğeleri etiketleri (POS tags) ve kısıtlı biçimbilim kullanımı.
- BLUE metriği bazından performans artışı.

Hedefler

- İngilizce-Türkçe dil çifti için nitelikli paralel metin elde etme.
- Önerilen modellerin performanslarını, kısıtlı uzunlukta bir paralel metin üzerinde detaylı ve kapsamlı bir zengileştirme yapmadan karşılaştırma.
- Sözcük Dizilim Ağacı tabanlı bir çeviri modeli oluşturmak için temel oluşturma.

Biçimbilimsel Gösterimler

Original : Sistem istemci/sunucu mimarisi üzerine

(Turkish) kurulmuştur .

Original : The system is built on client/server

(English) architecture .

Model-1 : sistem istemci/sunucu mimari+SH üzeri+Hn+NA

(Turkish) kurul+YmHş+DHr .

Model-1 : the+DT system be+VBZ build+VvN on+IN client/server

(English) architecture .

Model-2 : sistem istemci/sunucu mimari +SH üzeri +Hn+NA

(Turkish) kurul +YmHş+DHr .

Model-2 : the +DT system be +VBZ build +VvN on +IN client/server

(English) architecture .

Model-3 : sistem istemci/sunucu mimari +SH üzeri +Hn +NA

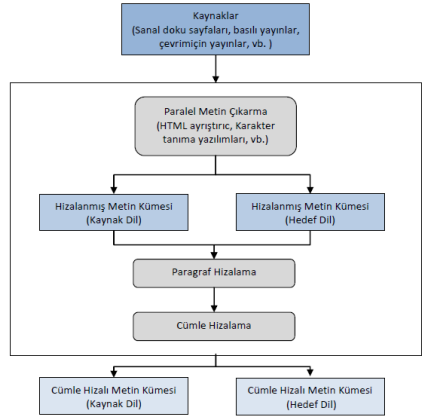
(Turkish) kurul +YmHş +DHr .

Model-3 : the +DT system be +VBZ build +VvN on +IN client/server

(English) architecture .

Deney Verisi

- 2004-2011 tarihleri arasında SIU Özetçe-Abstract çevirileri.
- Cümle Hizalama → Gale&Church algoritması.
- Eğitim kümesi: 3074 cümle ve 80000 kelime. Test Kümesi: 64 cümle ve 1700 kelime.

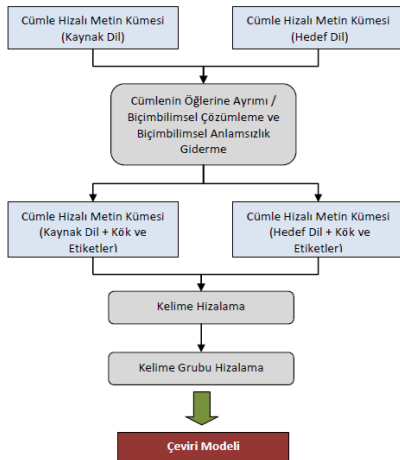

Deney Düzenegi

- Biçimbilimsel Çözümleme → Sak, 2007, Biçimbilimsel Anlamsızlık Giderici → Yuret, 2007
- İngilizce Cümlelerin Öğelerine ayırma → TreeTagger.
- Kelime Hizalama → GIZA++, Dil Modelleme → SRILM ve IRSTLM.
- Kelime Grubu Hizalama → Moses.

Çeviri Modelinin Oluşturulması

Performans Değerlendirme

- **BLEU:** Doğru çeviri sıralamasını bulabilmek için n-gram tabanlı bir çözüm.
- Konum bağımsız bir kelime-hata oranı.

$$BLEU-n = KC \times \exp \sum_{i=1}^n \lambda_i \log precision_i \quad (1)$$

$$KC = \min \left(1, \frac{cikti-uzunlugu}{referans-uzunluk} \right)$$

$$BLEU - 4 = \min \left(1, \frac{cikti - uzunlugu}{referans - uzunluk} \right) \prod_{i=1}^4 precision_i \quad (2)$$

BLEU: Örnek

R1: It is a guide to action that ensures that the military will forever heed Party commands.

R2: It is the Guiding Principle which guarantees the military forces always being under the command of the Party.

R3: It is the practical guide for the army always to heed the directions of the party.

C1: It is to insure the troops forever hearing the activity guidebook that party direct.

C2: It is a guide to action which ensures that the military always obeys the command of the party.

BLEU: Örnek

R1: It is a guide to action that ensures that the military will forever heed Party commands.

R2: It is the Guiding Principle which guarantees the military forces always being under the command of the Party.

R3: It is the practical guide for the army always to heed the directions of the party.

C1: It is to insure the troops forever hearing the activity guidebook that party direct.

C2: It is a guide to action which ensures that the military always obeys the command of the party.

Sonuçlar

	Model-0	Model-1	Model-2	Model-3
BLEU	4.36	4.92	5.29	4.41

- Zengileştirilmiş veri seti üzerinde yapılan çalışmalara oranla düşük bir performans (21 BLEU puanı).
- Model-1, Model-0' a göre göreceli olarak %13' lük bir performans artışı göstermiştir.
- Veri boyutunun ve cümle uzunluğunun bir sonucu olarak Kelime Hizalama problemi gözlemlenmiştir.
- Model-3, son işlemlerde ek bazında kullanılan dil modelinin yetersizliğinden ötürü düşük performans göstermiştir.

Gelecek Çalışmalar

- Kısıtlı boyuttaki paralel metin üzerinde zengileştirme çalışmaları (kelime ve kelime grupları ekleme, (El-Kahlout, 2009)).
- Bilişim terimlerinden oluşan bir sözlük ile desteklenmiş ve bir biçimbilim çözümleyici.

